

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC VINH

HÀ NGUYỄN KHOA

**QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH, PHÁT TRIỂN
CỘNG ĐỒNG NGƯỜI VIỆT Ở THÁI LAN**

Chuyên ngành: Lịch sử thế giới

Mã số: 62.22.03.11

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ LỊCH SỬ

NGHỆ AN - 2016

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Trong lịch sử, Thái Lan là mảnh đất thuận lợi cho người Việt đến sinh sống. Theo một số tài liệu, người Việt có mặt ở Thái Lan từ thế kỷ XVII. Đến đầu thế kỷ XX, cộng đồng người Việt chính thức hình thành và luôn gắn liền với những biến cố lịch sử của dân tộc Việt Nam cũng như của mối quan hệ Việt Nam - Thái Lan. Đến nay, cộng đồng người Việt ở Thái Lan được xem là một trong những cộng đồng người Việt ở nước ngoài mang nhiều nét đặc trưng riêng, với lịch sử di dân lâu dài và định cư đông đảo, tập trung; với tổ chức đời sống khá chặt chẽ và tinh thần tự tôn dân tộc cao. Chính vì lẽ đó, nghiên cứu về cộng đồng người Việt ở Thái Lan dưới góc độ sử học nhằm nhìn nhận quá trình hình thành, các giai đoạn phát triển của cộng đồng này có ý nghĩa khoa học và thực tiễn sâu sắc.

1.2. Việc nghiên cứu về cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ lâu đã nhận được sự quan tâm của các học giả trong và ngoài nước. Tuy nhiên, hầu hết các công trình thường dừng lại ở góc độ nhân học hoặc đề cập đến một số khía cạnh lịch sử, văn hóa, kinh tế của cộng đồng. Việc nghiên cứu dưới góc độ lịch sử, nhận diện tổng thể từ lịch sử di dân và định cư cho đến biến đổi dân cư - dân tộc, hoạt động kinh tế, chính trị, văn hóa, địa vị pháp lí và vai trò của họ trong mối bang giao Việt Nam - Thái Lan qua các giai đoạn lịch sử, nhất là từ đầu thế kỷ XX cho đến nay có ý nghĩa khoa học và thực tiễn cao.

1.3. Điều 18, Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2013 khẳng định: *“Người Việt Nam định cư ở nước ngoài là một bộ phận của cộng đồng dân tộc Việt Nam. Nhà nước bảo hộ quyền lợi chính đáng của người Việt định cư ở nước ngoài. Nhà nước khuyến khích và tạo điều kiện để người Việt Nam định cư ở nước ngoài gìn giữ bản sắc văn hóa dân tộc Việt Nam, giữ quan hệ gắn bó với gia đình và quê hương, góp phần xây dựng quê hương đất nước”*. Trong Báo cáo chính trị Đại hội toàn quốc lần thứ XI của Đảng Cộng sản Việt Nam cũng nêu rõ: *“Đồng bào định cư ở nước ngoài là một bộ phận không tách rời và là một nguồn lực cộng đồng dân tộc Việt Nam”*. Hiện có khoảng hơn 4 triệu người Việt đang sinh sống ở nhiều nước khác nhau trên thế giới, trong đó ở Thái Lan có khoảng hơn 110.000 người. Việc nghiên cứu cộng đồng người Việt ở Thái Lan sẽ góp phần bổ sung, làm rõ hơn lịch sử người Việt ở nước ngoài, từ đó thấy được vai trò ngày càng to lớn của cộng đồng này đối với sự phát triển của đất nước trong bối cảnh hội nhập ngày càng sâu rộng.

1.4. Trong quá trình phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan nói riêng và nước ngoài nói chung, rất nhiều nét văn hóa truyền thống của dân tộc đang bị mai một, đặt ra nhiều vấn đề cho các nhà nghiên cứu, nhà quản lý trong việc bảo tồn văn hóa truyền thống Việt ở nước ngoài. Việc nghiên cứu trường hợp cộng đồng người Việt ở Thái Lan trên các phương diện lịch sử, văn hóa sẽ góp phần bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống văn hóa Việt của cộng đồng, giúp các cơ quan hữu quan hoạch định những chính sách phù hợp liên quan đến cộng đồng người Việt ở nước ngoài nói chung và ở Thái Lan nói riêng.

Với những lí do trên, chúng tôi chọn đề tài ***“Quá trình hình thành, phát triển cộng đồng người Việt ở Thái Lan”*** làm đề tài Luận án tiến sĩ sử học của mình.

2. Mục tiêu và nhiệm vụ của luận án

2.1. Mục tiêu của luận án

Luận án hướng đến mục tiêu nghiên cứu toàn diện, hệ thống và chuyên sâu về cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ đầu thế kỷ XX đến đầu thế kỷ XXI trên các phương diện lịch sử hình thành, quá trình phát triển, hoạt động kinh tế, chính trị, văn hóa - xã hội; làm rõ những đặc điểm của quá trình hình thành, phát triển của cộng đồng. Trên cơ sở nghiên cứu đó, luận án đánh giá về đóng góp của cộng đồng đối với Việt Nam, với Thái Lan và mối quan hệ Thái Lan - Việt Nam đồng thời đưa ra những ý kiến, đề xuất với các cơ quan hữu quan hoạch định những chính sách phù hợp với cộng đồng người Việt ở nước ngoài, trong đó có Thái Lan.

2.2. Nhiệm vụ của luận án

- Dựng lại quá trình hình thành của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ khoảng thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XX.
- Nghiên cứu quá trình phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan qua hai giai đoạn: từ đầu thế kỷ XX đến 1945 và từ 1946 đến thập niên đầu thế kỷ XXI.
- Xác định nguyên nhân, tình trạng di cư, định cư, hoạt động chính trị, kinh tế, văn hóa - xã hội của cộng đồng người Việt ở Thái Lan qua các thời kỳ lịch sử.
- Nghiên cứu quá trình bảo lưu văn hóa truyền thống, biến đổi và hòa nhập văn hóa của cộng đồng người Việt vào xã hội Thái Lan qua các thời kỳ lịch sử.
- Rút ra một số đặc điểm của cộng đồng người Việt ở Thái Lan và đưa ra những kiến nghị, đề xuất với các cơ quan hữu quan trong việc thực hiện các chính sách đối với cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là lịch sử hình thành và quá trình phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về nội dung: Đề tài “*Quá trình hình thành, phát triển cộng đồng người Việt ở Thái Lan*” được nghiên cứu dưới góc độ sử học, trong đó chú trọng đến sự hình thành của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ khoảng thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XX; sự phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan qua hai giai đoạn: từ đầu thế kỷ XX đến 1945 và từ 1946 đến thập niên đầu thế kỷ XXI; rút ra một số đặc trưng của cộng đồng ở Thái Lan. Tuy nhiên, để có cái nhìn khách quan về vấn đề nghiên cứu, đề tài có đề cập một số nội dung liên quan dưới góc độ nhân học, xã hội học.

- Về thời gian: Đề tài tập trung vào nghiên cứu cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ thế kỷ XVII đến thập niên đầu thế kỷ XXI. Sở dĩ lấy mốc thế kỷ XVII bởi đây là thời điểm nhiều người Việt sang Thái Lan lập các điểm quần cư đầu tiên và dần hình thành cộng đồng sau nhiều đợt di cư trong các thế kỷ sau đó. Mốc thời gian kết thúc nghiên cứu đề tài là năm 2013, khi hai nước Việt Nam và Thái Lan chính thức thiết lập quan hệ đối tác chiến lược. Mốc này không đánh dấu một sự thay đổi về chất của cộng đồng người Việt ở Thái Lan nhưng chính việc hai nước thiết lập quan hệ đối tác chiến lược là một điều kiện thuận lợi mới cho sự phát triển của cộng đồng.

4. Nguồn tài liệu, phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

4.1. Nguồn tài liệu

Để hoàn thành luận án, chúng tôi dựa trên các nguồn tài liệu chủ yếu sau:

- *Nguồn tài liệu gốc*: Thư tịch cổ, những báo cáo, văn bản hành chính của Pháp lưu trữ tại các Phòng lưu trữ tài liệu của Pháp ở Đông Dương; những văn bản, Nghị định, chính sách chính thức của Đảng và Nhà nước, của Bộ Ngoại giao nước CHXHCN Việt Nam, Ủy ban người Việt Nam ở nước ngoài; một số văn bản chính sách của phía Thái Lan đối với cộng đồng người Việt trên lãnh thổ nước này; các thiết chế, quy định của cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

- *Nguồn tài liệu tham khảo*: Bao gồm các cuốn sách, các bài viết đã công bố trên các tạp chí, công trình đề tài nghiên cứu về người Việt ở Thái Lan đã được xuất bản; các công trình nghiên cứu của các học giả Việt Nam về cộng đồng người Việt trên các lĩnh vực như lịch sử, văn hóa, về Chủ tịch Hồ Chí Minh; các công trình khoa học cấp Nhà nước, cấp Bộ, luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ, các báo cáo trong các hội thảo, các bài báo trên các tạp chí chuyên ngành; các cuốn hồi ký, nhật ký, ghi chép (được xuất bản hoặc chép tay) của các thế hệ người Việt đã và đang sinh sống ở Thái Lan; các bài báo điện tử, các website có liên quan đến đề tài.

- *Tài liệu điền dã*: Tác giả đã thực hiện 3 chuyến điền dã dài ngày và một số

lần khảo sát gần đây khác tại các khu vực có đông người Việt sinh sống ở Thái Lan và Việt kiều Thái Lan đã về nước ở Việt Nam.

4.2. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

Luận án được triển khai trên cơ sở phương pháp luận chủ nghĩa Mác - Lê nin, quán triệt quan điểm, đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước ta về cộng đồng người Việt Nam ở nước ngoài.

Để giải quyết những nhiệm vụ do đề tài luận án đặt ra, chúng tôi dựa vào hai phương pháp nghiên cứu chủ yếu là phương pháp lịch sử và phương pháp logic, nhằm phục dựng một cách khách quan và toàn diện về sự hình thành, quá trình phát triển và một số nhận xét về cộng đồng người Việt ở Thái Lan. Ngoài ra, để hoàn thành luận án, chúng tôi kết hợp sử dụng các phương pháp nghiên cứu liên ngành khác như: Phương pháp tổng hợp, thống kê, phân tích đối chiếu, so sánh, phỏng vấn, điều tra xã hội học...

5. Đóng góp của luận án

- Luận án là công trình nghiên cứu một cách đầy đủ, chuyên sâu về lịch sử hình thành và quá trình phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan, qua đó góp phần làm sáng tỏ thêm lịch sử của cộng đồng người Việt ở nước ngoài. - Luận án làm rõ hơn những đóng góp của cộng đồng người Việt ở Thái Lan trong trong sự nghiệp cách mạng giải phóng dân tộc, bảo vệ Tổ quốc, xây dựng đất nước và vào việc phát triển quan hệ hữu nghị Việt - Thái.

- Luận án đưa ra các kiến nghị với cơ quan hữu quan trong việc thực hiện chính sách đối với người Việt Nam ở nước ngoài như: chính sách thu hút nguồn lực của kiều bào, bảo tồn bản sắc văn hóa truyền thống Việt đối với cộng đồng người Việt ở Thái Lan nói riêng, người Việt ở nước ngoài nói chung.

- Công trình này là nguồn tài liệu tham khảo bổ ích cho các cơ quan hữu quan, các học giả và những người quan tâm đến vấn đề cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

6. Bố cục của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, nội dung chính của luận án được trình bày qua các chương sau:

Chương 1. Tổng quan tình hình nghiên cứu

Chương 2. Quá trình di cư và hình thành cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XX

Chương 3. Sự biến động trong quá trình phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ đầu thế kỷ XX đến đầu thế kỷ XXI

Chương 4. Một số nhận xét về cộng đồng người Việt ở Thái Lan

Chương 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

Là một cộng đồng có lịch sử hình thành lâu đời, có nhiều đóng góp cho hai nước Việt Nam và Thái Lan, cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã thu hút sự quan tâm của nhiều học giả trong và ngoài nước, nghiên cứu về những lĩnh vực khác nhau như lịch sử hình thành, tình hình kinh tế, văn hóa, xã hội, đóng góp của cộng đồng...

1.1. Tình hình nghiên cứu ở nước ngoài

1.1.1. Ở Thái Lan: Các công trình liên quan bao gồm những tác phẩm nghiên cứu về các vấn đề lịch sử chung như lịch sử Thái Lan, lịch sử Việt Nam và lịch sử Đông Nam Á. Về nguồn tài liệu chuyên khảo, luận án liên quan đến đề tài. Tiêu biểu là cuốn *Người Việt ở Thái Lan* (Pussadee Chandavimol, 1998), cuốn *“Việt kiều Thái Lan trong mối quan hệ Thái Lan - Việt Nam”* (Thanyathip Sripana, Trịnh Diệu Thìn 2006)... Các luận án tiến sĩ “Người Việt Nam tảo cư và an ninh của Thái Lan” (Vichan Champsari, 1973), Luận án “Quan hệ Thái Lan - Việt Nam (1996 - 2004), (Thananan Boonwanna, 2008)...

1.1.2. Các nước khác: Có thể kể đến một số công trình tiêu biểu của các học giả người Mỹ, Pháp, Anh như: Perter A. Poole với *“The Vietnamese in Thailand (A Historican Perspective, Cornell Uni.Press, Ithaca and London, 1970*, Philippe Courtine có bài viết *“Cộng đồng người Việt ở Trung Hoa, Bangkok - Một sự đồng hóa trăm năm”* (1994)...

1.2. Tình hình nghiên cứu ở Việt Nam

Các loại tài liệu gốc, thư tịch cổ ghi chép về mối quan hệ, tiếp xúc giữa Thái Lan - Việt Nam và cộng đồng người Việt ở Thái Lan không nhiều. Hệ thống các công trình nghiên cứu chuyên sâu và thông sử về lịch sử Việt Nam cũng như các nước Đông Á trong đó có Thái Lan như *“Lịch sử Việt Nam”* (, 1960), *“Lịch sử Đông Nam Á”* (Lương Ninh, Đỗ Thanh Bình, Trần Thị Vinh, 2005), *Lịch sử Đông Nam Á*, tập 4 (Trần Khánh chủ biên, 2012)... đã cung cấp cho chúng tôi những kiến thức cơ bản về bối cảnh Việt Nam và Đông Á, về sự các nhân tố khách quan và chủ quan tác động đến sự di cư và quá trình hình thành, phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan, dù ở mức độ khái quát cao.

Có thể kể đến một số công trình tiêu biểu nghiên cứu về cộng đồng người Việt ở Thái Lan dưới góc độ lịch sử như: *“Hoạt động cách mạng của Việt kiều ở Thái*

Lan” (Hoàng Văn Hoan chủ biên, 1978); “*Người Việt Nam ở nước ngoài*” (Trần Trọng Đăng Đàn, 1997); “*Việt kiều Lào - Thái với quê hương*” (Trần Đình Riên, 2005); “*Người Việt ở Thái Lan 1910 - 1960*” (Nguyễn Văn Khoan chủ biên, 2008) ; “*Quan hệ Thái Lan - Việt Nam cuối thế kỷ XVIII - giữa thế kỷ XIX*” (Đặng Văn Chương, 2010)... Bên cạnh những tác phẩm kể trên, còn có nhiều công trình nghiên cứu, các đề tài cấp Nhà nước, cấp Bộ, cấp Trường, Viện... liên quan đến cộng đồng người Việt ở Thái Lan. Ngoài ra, một số bài viết trên các tạp chí chuyên ngành liên quan trực tiếp hay gián tiếp tới luận án.

Qua khảo sát tình hình nghiên cứu về vấn đề ở Thái Lan, ở các nước khác và ở Việt Nam; từ những nguồn tài liệu và các công trình nghiên cứu của những người đi trước mà tác giả tiếp cận và hệ thống được, có thể rút ra một số nhận xét như sau:

Thứ nhất: Có rất nhiều công trình nghiên cứu dừng lại ở dạng hồi ký, nhật ký của nhiều thành phần khác nhau như giáo viên, bộ đội, cán bộ nghỉ hưu... đây là những người trực tiếp gắn bó với cộng đồng ở những khu vực, những địa phương khác nhau. Những tài liệu này mới chỉ điểm qua quá trình hình thành, phát triển, những kỉ niệm vui buồn của người Việt ở một địa phương cụ thể mà chưa có sự khái quát, tổng hợp cao để trở thành những tài liệu khoa học phục vụ quá trình phát triển kinh tế, xã hội và bảo tồn văn hóa truyền thống Việt ở Thái Lan.

Thứ hai: Bên cạnh đó, còn có một số vấn đề vẫn chưa được nghiên cứu nhiều như: lịch sử hình thành cộng đồng, sự phát triển của cộng đồng sau mỗi đợt di cư; ảnh hưởng của những biến động chính trị của đất nước Thái Lan đến đời sống kinh tế, văn hóa - xã hội của cộng đồng người Việt.

Thứ ba: Các công trình nghiên cứu của những tác giả nêu trên đều là những công trình nghiên cứu về một số vấn đề khác nhau của người Việt ở Thái Lan, chưa có một công trình khoa học lịch sử nào nghiên cứu toàn diện, tổng thể về người Việt ở Thái Lan trên các phương diện: lịch sử, kinh tế, văn hóa xã hội của cộng đồng, mối quan hệ Việt Nam - Thái Lan,...

Nhìn tổng thể vào hệ thống tư liệu mà chúng tôi có điều kiện tiếp xúc và khai thác có thể thấy, những nghiên cứu về cộng đồng người Việt ở Thái Lan chưa nhiều. Đặc biệt, việc tìm hiểu về quá trình hình thành và phát triển của cộng đồng này cũng chưa được các tác giả thực sự quan tâm. Hoạt động và đóng góp của cộng đồng người Việt ở Thái Lan đến nay vẫn chưa thực sự có sự nhìn nhận và đánh giá tương

xứng. Để có một cái nhìn hệ thống lý giải về cộng đồng người Việt ở Thái Lan nói riêng và trên thế giới nói chung rõ ràng còn là mảng đề tài khá trống vắng, đòi hỏi những đầu tư nghiên cứu hoàn chỉnh trong thời gian tới. Theo định hướng trên, trên cơ sở tiếp cận đa chiều tài liệu, trong đó có nhiều tài liệu gốc, luận án hy vọng góp thêm ý nghĩa vào những công trình khoa học nghiên cứu cộng đồng người Việt ở Thái Lan tại nước ta.

Vì vậy, bên cạnh việc kế thừa những kết quả của các công trình, những tác giả đi trước, luận án sẽ bổ khuyết những điểm còn thiếu hụt trong việc nghiên cứu lịch sử cộng đồng người Việt ở Thái Lan nhằm dựng lên một bức tranh toàn cảnh về cộng đồng này với các khía cạnh như: quá trình hình thành, phát triển, những hoạt động kinh tế, chính trị, văn hóa xã hội và đóng góp của cộng đồng người Việt đối với Việt Nam và Thái Lan trong thời gian chủ yếu từ đầu thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XXI. Luận án cũng tìm hiểu các vấn đề khác nhau của cộng đồng người Việt ở Thái Lan như truyền thống văn hóa, tôn giáo, ngôn ngữ, tâm tư nguyện vọng của bà con,... Từ đó, đưa ra các kiến nghị với cơ quan hữu quan trong việc thực hiện chính sách đối với người Việt Nam ở nước ngoài.

Chương 2

QUÁ TRÌNH DI CƯ VÀ HÌNH THÀNH CỘNG ĐỒNG NGƯỜI VIỆT Ở THÁI LAN TỪ THẾ KỶ XVII ĐẾN ĐẦU THẾ KỶ XX

2.1. Một số vấn đề về cộng đồng và lý thuyết di cư

Trong mục này, luận án trình bày một số cách tiếp cận khác nhau về thuật ngữ cộng đồng. Trong luận án này, chúng tôi quan niệm cộng đồng người Việt ở Thái Lan là một cộng đồng xã hội ở quy mô nhỏ mà thành phần là những người có chung nguồn gốc từ đất nước Việt Nam, sang Thái Lan sinh sống tập trung, ổn định trong một không gian địa lý; sử dụng ngôn ngữ mẹ đẻ là tiếng Việt và tiếng Thái; cùng nhau lưu giữ những nét văn hóa, tín ngưỡng truyền thống và có mối quan hệ khăng khít với nhau. Bên cạnh đó, luận án cũng tham khảo, vận dụng và các lý thuyết di cư như thuyết tân cổ điển, thuyết mạng lưới xã hội, thuyết cấu trúc... vào việc nghiên cứu vấn đề cộng đồng người Việt ở Thái Lan dưới góc độ một cộng đồng di cư ra nước ngoài và có mối quan hệ chặt chẽ với đất nước Việt Nam.

2.2. Khái quát về đất nước Thái Lan và các khu vực có người Việt sinh sống

Trong mục này, chúng tôi khái quát về lịch sử, địa lý, dân số của Vương quốc Thái Lan và khái quát về khu vực Đông Bắc và Khu vực miền Trung (bao gồm Thủ đô Bangkok và các tỉnh phía Đông) - những nơi thu hút đông đảo người Việt đến sinh sống.

Khu vực Đông Bắc Thái Lan bao gồm 19 tỉnh thường được gọi là vùng I sản có diện tích rộng lớn tới gần 160.000 km². Trong một thời gian dài, đây là vùng đất khô cằn, hẻo lánh, sát biên giới với Lào, dân cư thưa thớt, chịu sự quản lý lỏng lẻo của chính quyền trung ương và trở thành mảnh đất thuận lợi cho những người di cư từ nước ngoài đến sinh sống.

Khu vực miền Trung Thái Lan (giới hạn khu vực Thủ đô Bangkok và các tỉnh phía Đông miền Trung giáp Campuchia) có nhiều tên gọi khác nhau như đồng bằng Trung bộ Thái Lan, đồng bằng sông Mê Nam, bao quát cả vùng đồng bằng phù sa rộng lớn của sông Chao Phraya. Vùng này tách biệt với vùng Đông Bắc bởi dãy Phetchabun. Đây là một vùng đất màu mỡ với hơn 1/3 dân số Thái Lan sinh sống. Nếu như thủ đô Bangkok là trung tâm của đất nước Thái Lan thì khu vực các tỉnh miền Trung có điều kiện tự nhiên cách trở, nằm sát Vịnh Thái Lan. Chính vì vậy,

trong một thời gian dài, chính quyền Xiêm còn lỏng lẻo trong việc thực hiện các chính sách và đây là một trong những nguyên nhân để người Việt chọn vùng đất này định cư. Bên cạnh đó, các tỉnh phía Đông miền Trung như Chanthaburi, Sa Kaeo, Trat tiếp giáp Vịnh Thái Lan. Người Việt từ Nam bộ, đi bằng thuyền có thể dễ dàng đến được vùng đất này và sinh sống một cách thuận lợi bằng nghề đánh cá.

2.3. Những đợt di cư của người Việt sang Thái Lan từ thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XX

2.3.1. Tình hình Thái Lan và Việt Nam từ thế kỷ XVII - đầu thế kỷ XX

Trong mục này, luận án phân tích những tình hình lịch sử của Thái Lan, Việt Nam ảnh hưởng đến quá trình di cư của người Việt sang vùng đất này.

2.3.2. Những đợt di cư của người Việt vào Thái Lan từ thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XX

2.3.2.1. Những đợt di cư trong thế kỷ XVII

Sự phát triển giao thương đã đưa đến đợt nhập cư của người Việt vào Xiêm. Trong một bản đồ vẽ năm 1687 về Ayutthaya của sứ thần Pháp Simon de la Loubère đã được xuất bản vào năm 1691, có một khu phố của người Việt ở Kinh đô Ayutthaya với tộc danh là “*Cochinchinois*” với khoảng 100 người. Trong khi đó, theo Trần Văn Giàu, Trần Bạch Đằng, lúc bấy giờ có khoảng 300 người Việt gồm cả già, trẻ, gái, trai ở kinh đô Ayutthaya.

2.3.2.2. Những đợt di cư trong thế kỷ XVIII

Năm 1712, chiếc tàu gỗ chở theo 130 người Việt đã cập bến ở khu vực tỉnh Chanthaburi thuộc miền Đông Thái Lan. Đây là những người theo đạo Thiên Chúa, ra đi vì những lí do khác nhau, trong đó mục tiêu quan trọng nhất là “gieo mầm Thiên Chúa” ở vùng đất mới. Đến nửa sau thế kỉ XVIII, rất nhiều người trong gia quyến và thuộc hạ của chúa Nguyễn Phúc Xuân, Nguyễn Ánh đã ở lại Xiêm sinh sống, được vua Xiêm cấp đất, lập làng. Đến cuối thế kỷ XVIII, con số của người Việt lúc này ở Bangkok đã lên tới hơn 5000 người. Số người Việt này cùng với số người Việt theo đạo Phật từ miền Bắc và miền Trung theo đường bộ qua Lào đến Bangkok đã hình thành nên những làng người Việt đông đảo ở Thái Lan và sống tập trung ở hai khu vực Bang Pho và Sam Sen.

2.3.2.3. Những đợt di cư trong thế kỷ XIX

Chủ trương “*cấm đạo, sát đạo*” của các vua nhà Nguyễn và cuộc xâm lược

Bắc Kỳ của thực dân Pháp đã gây ra một đợt chuyển cư lớn của người Việt Nam đến Thái Lan.

2.3.2.4. Những đợt di cư từ đầu thế kỷ XX đến cuối Chiến tranh thế giới thứ nhất

Sau thất bại của phong trào Cần Vương, Đông Du (1906 - 1908), Duy Tân (1906 - 1908), một số nhà yêu nước bị sát hại, tù đầy, một số chạy ra nước ngoài tìm đường cứu nước. Bên cạnh đó, việc thực dân Pháp tiến hành khai thác thuộc địa lần thứ nhất (1897 - 1914) đã đưa đến một đợt di cư của người Việt sang Xiêm trong thời kỳ này.

2.3.2.5. Nguyên nhân các đợt di cư của người Việt sang Thái Lan

Gồm các nguyên nhân chính trị; nguyên nhân tôn giáo, nguyên nhân kinh tế và nguyên nhân đến từ đất nước Thái Lan.

2.4. Những hoạt động của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ thế kỷ XVII đến đầu thế kỷ XX

2.4.1. Các hoạt động kinh tế

Tại Khu vực thủ đô Bangkok và tỉnh Chanthaburi, những người Việt di cư sang Xiêm trong giai đoạn này ở làm nông nghiệp thuần túy và một số nghề phụ gắn liền với nông nghiệp như đánh bắt cá tôm, chế biến hải sản và một số nghề thủ công liên quan khác như đóng thuyền, dệt vải, dệt chiếu. Vốn siêng năng cần cù, người Việt không quản ngại làm tất cả mọi công việc như đánh bắt cá, tôm, làm vườn, làm ruộng thuê, đốn củi, gánh nước thuê, chạy hàng, thợ may, thợ mộc, làm đường...

Tại Khu vực Đông Bắc, người Việt khai phá những vùng đất hoang vu thành các cánh đồng trồng lúa nước, bước đầu lập nên các làng của người Việt và từng bước phát triển nghề nông nghiệp trồng trọt, chăn nuôi, một số nghề thủ công truyền thống khác từ quê nhà sang.

2.4.2. Hoạt động văn hóa - xã hội

Phật giáo: Trong quá trình di cư từ Việt Nam sang Thái Lan, cộng đồng người Việt mang theo các tôn giáo, tín ngưỡng mà họ thờ cúng, nhất là Phật giáo từ Việt Nam, xây dựng những ngôi chùa mang hình ảnh ngôi chùa làng Việt trên đất khách. Từ thế kỷ XVIII, Vua Rama I (1782 - 1809) đã ban sắc đặt tên cho dòng Phật giáo của người Việt trên đất Xiêm là Annamnikaya hay còn gọi là Phật giáo Việt tông. Sau khi được nhà vua ban sắc, đặt tên, rất nhiều ngôi chùa phái Việt tông đã được xây dựng trên đất Xiêm vào các thế kỉ XVIII, XIX.

Thiên chúa giáo: Chính sách đàn áp Thiên chúa giáo ở Việt Nam của nhà Nguyễn đã đưa đến những đợt di cư, chạy loạn của những tín đồ Thiên chúa giáo Việt Nam sang Thái Lan. Ở vùng đất mới, người Việt đã nhanh chóng phát triển tôn giáo này ở các khu vực gồm Chanthaburi, Bangkok và vùng Đông Bắc. Đến trước thế kỷ XX, tại các khu vực có tín đồ Thiên chúa giáo người Việt sinh sống đều xây dựng được hệ thống nhà thờ khang trang, hiện đại, mang dấu ấn đậm nét của người Việt.

Trong quá trình hội nhập với cộng đồng xã hội Thái Lan, lớp người Việt sang Thái Lan trước thế kỷ XX luôn chứng tỏ mình là cộng đồng không chỉ lưu giữ vững truyền thống văn hóa dân tộc mà còn làm phong phú thêm cho đời sống văn hóa của nước Xiêm.

2.4.3. Hoạt động chính trị dưới ảnh hưởng của Phan Bội Châu và Đặng Thúc Hứa

Sau khi phong trào Đông Du thất bại, tháng 2/1909, Phan Bội Châu bị trục xuất khỏi Nhật Bản. Cù cùng với những đồng chí của mình đã sang Trung Quốc và sau đó quyết định đến Xiêm để tiếp tục sự nghiệp cách mạng. Được sự giúp đỡ của nhân dân Thái cùng đông đảo bà con người Việt, Phan Bội Châu đã nhanh chóng tập hợp những người Việt yêu nước ở đây để tham gia vào phong trào yêu nước, cùng nhau học tập, huấn luyện để chờ thời cơ về nước hoạt động. Dưới sự chỉ đạo của Phan Bội Châu, trong những năm này, phong trào người Việt yêu nước đã có những hoạt động hỗ trợ cho phong trào cách mạng ở Việt Nam...

Năm 1910, Đặng Thúc Hứa sang hoạt động tại Xiêm. Cù đã xây dựng phong trào yêu nước trong cộng đồng người Việt ở Xiêm bằng cách thành lập các trại cày, trại cura và đi bộ khắp vùng Đông Bắc Thái Lan để tuyên truyền và vận động người Việt làm cách mạng.

Có thể khẳng định rằng, đến đầu thế kỷ XX, cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã cơ bản hình thành sau rất nhiều đợt di cư khác nhau. Đây là một cộng đồng người Việt xa quê hương, sinh sống trong một không gian địa lý ổn định, có sự cố kết, có mối quan hệ gần gũi, gắn bó với nhau trên các phương diện kinh tế, văn hóa, ngôn ngữ, tôn giáo, tín ngưỡng. Đầu thế kỷ XX, cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã lên đến hơn 5 vạn người, sinh sống chủ yếu ở 2 khu vực là Đông Bắc Thái

Lan và Miền Trung Thái Lan bao gồm Thủ đô Bangkok và các tỉnh phía Đông miền Trung.

Sau khi có mặt tại Thái Lan, cộng đồng người Việt đã từng bước hòa nhập vào xã hội Thái Lan. Từ đầu thế kỷ XX, khi nhiều nhà yêu nước, cách mạng có mặt ở Thái Lan, các tổ chức cách mạng cũng lần lượt ra đời thì cộng đồng người Việt ở Thái Lan có những bước phát triển về chất. Tính chất cố kết cộng đồng bền chặt hơn và lịch sử phát triển với những thăng trầm của cộng đồng cũng gắn chặt với lịch sử của nước nhà Việt Nam. Những đợt di cư liên tục và những đặc trưng về kinh tế, văn hóa, xã hội của cộng đồng người Việt đầu thế kỷ XX đã trở thành tiền đề cho sự phát triển về nhiều mặt của cộng đồng người Việt trong những thế kỷ tiếp theo.

Chương 3

SỰ BIẾN ĐỘNG TRONG QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN CỦA CỘNG ĐỒNG NGƯỜI VIỆT Ở THÁI LAN TỪ ĐẦU THẾ KỶ XX ĐẾN ĐẦU THẾ KỶ XXI

3.1. Sự phát triển của cộng đồng người Việt từ sau Chiến tranh thế giới thứ nhất đến năm 1945

3.1.1. Bối cảnh lịch sử: Trong nội dung này, luận án phân tích bối cảnh ở Thái Lan, ở Việt Nam và trong bản thân cộng đồng ảnh hưởng đến sự phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

3.1.2. Sự gia tăng số lượng người Việt sang Thái Lan sau các đợt di cư từ sau Chiến tranh thế giới thứ nhất đến 1945: Sự thất bại của phong trào Xô Viết Nghệ Tĩnh (1930 - 1931) mở màn cho những cuộc di cư lớn lần thứ ba của người Việt sang đất Thái Lan. Đợt di cư lần này chủ yếu là những người thuộc hai tỉnh Nghệ An và Hà Tĩnh. Trong các năm 1930 và 1931, có hàng ngàn người ở hai tỉnh này đã rời quê hương sang Xiêm để tránh sự khủng bố. Trong giai đoạn sau đó, thực dân Pháp đã đưa hàng loạt công chức, lính khố xanh, khố đỏ người Việt sang làm việc tại các đồn điền ở Lào, Campuchia. Rất nhiều người trong số này đã tìm sang Thái Lan sinh sống. Như vậy, trong giai đoạn từ sau chiến tranh thế giới lần thứ nhất đến năm 1945, xuất phát từ nhiều nguyên nhân, cộng đồng dân cư người Việt ở Thái Lan tiếp tục có sự gia tăng về số lượng, củng cố và mở rộng thêm địa bàn định cư. Sự gia tăng về dân số sau các đợt di cư đã tạo điều kiện cho sự phát triển của cộng đồng trên nhiều phương diện về kết cấu cộng đồng, đời sống kinh tế - văn hóa xã hội.

3.1.3. Những chuyển biến về kinh tế và văn hóa vật chất của cộng đồng người Việt ở Thái Lan

3.1.3.1. Hoạt động kinh tế

- *Khu vực Đông Bắc:* Người Việt sống ở Đông Bắc Thái Lan chủ yếu là nhóm người từ Việt Nam di cư sang từ thế kỷ XVIII cho đến trước năm 1945. Xét về điều kiện kinh tế thì người Việt ở Đông Bắc Thái Lan có một mức sống trung bình với các nghề chính như thầu xây dựng, buôn bán vật liệu xây dựng, buôn bán xe máy, may mặc thời trang, nông nghiệp, đánh bắt cá, buôn bán nhỏ.

- *Khu vực Thủ đô Bangkok và các tỉnh phía Đông miền Trung:* Trong giai

đoạn này, những cư dân người Việt ở Bangkok tiếp tục mưu sinh bằng nhiều ngành nghề khác nhau. Một số sống bằng nghề đánh cá trên sông Chao Phraya; một số sống bằng nghề trồng trọt; số khác đi lính cho triều đình Xiêm. Họ từng bước lấy chồng, lấy vợ với người Thái, hòa nhập cuộc sống, làm ăn kinh tế như người Thái. Những thế hệ người Việt này cũng làm các nghề thủ công truyền thống của người Việt như giò chả, bánh cuốn, nem, dẹt vải, buôn bán nhỏ. Ở khu vực Chanthaburi, cộng đồng người Việt có mặt từ thế kỷ XVIII tiếp tục có những chuyển biến về kinh tế. Một số ngành nghề tiếp tục được mở rộng như chế biến lâm, thủy sản, đồ mỹ nghệ.

3.1.3.2. Văn hóa vật chất

Khi phải rời xa Tổ quốc, đối với bà con Việt kiều ở Thái Lan, những nét văn hóa đặc trưng của dân tộc vẫn còn đọng lại, cho dù qua thời gian họ phải đón nhận những phong tục tập quán mới ở những nơi họ đến. Cộng đồng người Việt đã lưu giữ những nét văn hóa vật chất truyền thống Việt Nam như ẩm thực, trang phục, nhà cửa...

3.1.4. Hoạt động văn hóa xã hội của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ sau Chiến tranh thế giới thứ nhất đến 1945

- *Tôn giáo - tín ngưỡng*: Trong thời kỳ này, cộng đồng người Việt vẫn giữ gần như nguyên vẹn những tôn giáo, tín ngưỡng mà họ mang từ Việt Nam sang như Phật giáo, Thiên Chúa giáo, tục thờ cúng tổ tiên...

- *Phong tục tang ma, cưới hỏi*: Ở thời kì sơ khai, mới lập nên các điểm quần cư của mình, người Việt thường lựa chọn những vùng đất cao ráo, thoáng mát, có vị trí đẹp về mặt phong thủy và thuận lợi cho việc đi lại, thăm viếng để xây dựng nghĩa trang, mai táng người chết. Trong thời kỳ này, đa số người Việt chỉ kết hôn với người Việt. Càng về sau, hiện tượng người Việt hòa nhập kết hôn với người Thái xuất hiện ngày càng nhiều.

3.1.5. Hoạt động chính trị của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ sau chiến tranh thế giới thứ nhất đến 1945

3.1.5.1. Hoạt động yêu nước của người Việt từ sau chiến tranh thế giới thứ nhất đến năm 1925: Trong những năm 1922 - 1923, thanh niên từ trong nước sang Xiêm ngày một nhiều. Trong số thanh niên từ trong nước vượt biên giới sang Thái Lan đợt này có Lê Hồng Phong, Phạm Hồng Thái, Lê Thiết Hùng... Có thể nói, trong khi cách mạng ở trong nước đang gặp khó khăn, do bị thực dân Pháp khủng bố,

thì các cơ sở cách mạng của cộng đồng người Việt ở Đông Bắc Thái Lan đã trở thành địa bàn liên lạc cách mạng, cho các nhà cách mạng Việt Nam, nơi bồi dưỡng, đào tạo những chiến sĩ trung kiên cho cách mạng Việt Nam.

3.1.5.2. Hoạt động dưới ảnh hưởng của Nguyễn Ái Quốc và Đảng Cộng sản Đông Dương: Nguyễn Ái Quốc ở Thái Lan chỉ có hơn một năm nhưng những hoạt động của Thầu Chín đã góp phần quan trọng vào sự phát triển của phong trào cách mạng của cộng đồng người Việt ở Thái Lan. Xiêm trở thành không chỉ nơi cung cấp lực lượng mà còn là đầu cầu cho cách mạng Việt Nam thâm nhập về nước. Tấm gương về lối sống giản dị, và lòng yêu nước nồng nàn của Người đã tác động mạnh mẽ tới cộng đồng người Việt ở đây..

Sau khi Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời (3/2/1930), phong trào yêu nước của người Việt được đặt dưới sự lãnh đạo trực tiếp của Đảng. vùng Đông Bắc trở thành trung tâm liên lạc chính thức của người Việt ở Thái Lan với cách mạng trong nước.

3.2. Sự phát triển của cộng đồng người Việt từ năm 1946 đến thập niên đầu thế kỷ XXI

3.2.1. Bối cảnh lịch sử: Tiểu mục này của luận án trình bày những nhân tố tác động đến sự phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan như bối cảnh khu vực và quốc tế, mối quan hệ Việt Nam - Thái Lan...

3.2.2. Sự biến động về dân cư sau các đợt chuyển cư, hồi cư:

Trong thời kỳ này, đợt chuyển cư lớn nhất của người Việt sang Thái Lan là vào năm 1946, sau sự kiện thực dân Pháp khủng bố đẫm máu ThaKhek (Lào). Đến năm 1946, số lượng Việt kiều sinh sống ở Thái Lan qua ba đợt di cư khoảng trên 80.000 người. Trong những năm 1960 - 1961, phong trào hồi hương của người Việt từ Thái Lan đã phần nào làm giảm đi số lượng người Việt ở đây. Sau năm 1975, nhiều người Việt vì nhiều lí do đã “*di tản*” khỏi đất nước và sang tị nạn ở Thái Lan.

3.2.3. Hoạt động kinh tế và văn hóa vật chất của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ năm 1946 đến thập niên đầu thế kỷ XXI

3.2.3.1. Hoạt động kinh tế

- Tại vùng Đông Bắc, thế hệ con cháu người Việt hiện tại kế thừa và phát huy những ngành nghề mà cha ông truyền lại ở quê hương mới. Cho đến thập niên đầu thế kỷ XXI, có tới 80% hoạt động kinh doanh tại vùng Đông Bắc nằm trong tay Việt

kiều và báo chí Thái Lan gọi đó là nhóm thống lĩnh kinh tế vùng Đông Bắc.

- *Khu vực Thủ đô Bangkok và các tỉnh phía Đông*: Người Việt ở khu vực này không chịu tác động nhiều của đợt chuyển cư năm 1946 và những năm sau này. Các thế hệ người Việt ở đây sống khá ổn định và có đời sống kinh tế phát triển từ những thế kỷ trước.

3.2.3.2. Hoạt động văn hóa vật chất

- *Văn hóa ẩm thực*: Trong quá trình hội nhập vào xã hội Thái Lan, người Việt đã phổ biến một cách rộng rãi những món ăn truyền thống của dân tộc trên đất Thái như: Giò (*Mủ gio*), Nem lụi (*Nem nướng*), Nem cuốn (*Pa gia sệt*), Nem rán (*Nem thót*), Chả tôm (*Thung trăn oi*), Ruốc (*Mủ dong*), Bánh chưng (Bánh chưng Mất Duôn), Phở (*Khuấy tiểu*), Bánh cuốn (*Khao kiếp trạc mo*), Bánh xèo (*Kha nôm buong Duôn*)... Bên cạnh đó, bà con Việt kiều còn hấp thụ, pha trộn thêm các yếu tố Thái trong việc phát triển văn hóa ẩm thực của mình, khiến cho bữa ăn của người Việt trở nên phong phú, đa dạng và hấp dẫn hơn.

- *Trang phục truyền thống*: Sống trong xã hội Thái Lan, người Việt đã hòa đồng với người Thái, mặc theo kiểu Thái trong cuộc sống hàng ngày cũng như trong các dịp lễ trọng. Hầu hết người Việt đều có hai loại lễ phục truyền thống của hai nước.

- *Kiến trúc nhà cửa*: Theo thời gian, người Việt đã hòa nhập với người bản địa trong việc xây dựng nhà cửa. Tuy nhiên, việc trang trí nhà, bàn thờ vẫn còn giữ nguyên những nét truyền thống như ở quê nhà Việt Nam.

- *Các công trình công cộng*: Các công trình công cộng của người Việt được xây dựng trong giai đoạn này gồm: Các công trình văn hóa lưu niệm trước khi hội hương năm 1960 - 1961 (Tháp đồng hồ Nakhon Phanom; chùa Việt kiều hội hương ở Mukdahan); Làng Hữu nghị Việt - Thái; Nhà thờ Thiên Chúa giáo ở huyện Mueang Nakhon, Thánh đường Sam Sen; 17 ngôi chùa Việt tông...

3.2.4. Hoạt động văn hóa - xã hội của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ năm 1946 đến thập niên đầu thế kỷ XXI

3.2.4.1. Văn hóa tinh thần

- Từ giữa thế kỷ XX đến đầu thế kỷ XXI, dòng Phật giáo Việt tông tiếp tục có những bước phát triển mới. Toàn Thái Lan có 17 ngôi chùa Việt tông do người Việt xây dựng, rất nhiều trong số đó đã được nhà vua Thái Lan sắc phong. Nhiều ngôi

chùa vẫn hành lễ theo truyền thống Phật giáo Việt Nam, nhưng có một số ít thay đổi để phù hợp với Phật giáo Thái Lan và văn hóa của người Thái. Trong khi đó, cộng đồng giáo dân người Việt ở khu vực Chanthaburi, Bangkok và các tỉnh thuộc Đông Bắc Thái Lan tiếp tục có những bước phát triển mới. Hệ thống thánh đường được xây dựng, mở rộng, số lượng con chiên tăng lên và cộng đoàn Thiên chúa giáo người Việt ở có nhiều đóng góp cho sự phát triển của cộng đoàn Thiên chúa giáo Thái Lan.

- Hiện nay, những tín ngưỡng trong tang ma của người Việt vẫn được bà con ở vùng Đông Bắc Thái Lan bảo lưu gần như hoàn chỉnh. Tất cả các tỉnh, thành phố có người Việt sinh sống đều đã có các khu nghĩa trang của người Việt. Từ sau năm 1946, khi chính quyền Thái Lan chấm dứt chính sách dồn cư với Việt kiều thì việc kết hôn với người Thái là cơ hội để người Việt ở Thái Lan hòa nhập xã hội cũng như hoàn thiện các thủ tục giấy tờ cư trú.

3.2.4.2. Việc bảo tồn tiếng Việt và văn hóa truyền thống

Trước thực trạng sử dụng tiếng Việt trong cộng đồng ngày càng gặp nhiều khó khăn, từ những năm giữa thế kỷ XX, cộng đồng người Việt đã có các phong trào gìn giữ, bảo tồn và phát triển tiếng Việt trong cộng đồng.

3.2.5. Hoạt động chính trị của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ giữa thế kỷ XX đến đầu thế kỷ XXI

3.2.5.1. Cộng đồng người Việt ở Thái Lan trong cuộc kháng chiến chống Pháp

Phong trào yêu nước của người Việt diễn ra sôi nổi với nhiều cuộc vận động có số lượng người Việt tham gia đông đảo. Con em người Việt mình gia nhập vào đội quân cứu quốc về nước trực tiếp chiến đấu và chi viện cho cách mạng Lào; Ban Cán sự Đảng Việt kiều, người Việt ở Đông Bắc Thái Lan đã thành lập một công binh xưởng để sản xuất vũ khí, đạn dược để đưa về nước phục vụ kháng chiến...

3.2.5.2. Cộng đồng người Việt ở Thái Lan trong cuộc kháng chiến chống Mỹ

Đế quốc Mỹ thay chân thực dân Pháp xâm lược Việt Nam, một lần nữa người Việt ở Thái Lan lại tiếp tục sự nghiệp vẻ vang của mình, cùng với nhân dân cả nước chống đế quốc Mỹ xâm lược. Bà con đã tổ chức các chương trình lạc quyên ủng hộ kháng chiến; tuần hành đấu tranh tố cáo tội ác của Mỹ - Ngụy, đòi chính phủ Thái Lan rút quân đội về nước; đấu tranh đòi trở về miền Bắc xã hội chủ nghĩa, không về miền Nam với Mỹ - Diệm...

3.2.5.3. Hoạt động yêu nước của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ sau 1976 đến đầu thế kỷ XXI

Sau khi cuộc kháng chiến chống Mỹ của nhân dân Việt Nam thắng lợi, chủ trương hoạt động của các hội người Việt ở Thái Lan cũng dần thay đổi. Các tổ chức, các hội đoàn yêu nước như Hội người Việt cứu quốc, Phụ nữ cứu quốc, Hội Thanh niên cứu quốc dần dần mờ nhạt vai trò và ảnh hưởng. Các phong trào yêu nước trước đó được cộng đồng chuyển sang các hoạt động xã hội, nhân văn, nhân ái hướng về quê hương Việt Nam.

Sau Chiến tranh thế giới lần thứ nhất, từ một cộng đồng hình thành mang tính sơ khai, cộng đồng Người Việt ở Thái Lan đã có những bước phát triển trên nhiều phương diện, trở thành một trong số ít các cộng đồng người Việt ở nước ngoài có số lượng đông đảo, địa bàn cư trú ổn định, mang những nét đặc trưng độc đáo về thiết chế cộng đồng, hoạt động kinh tế, văn hóa xã hội và có nhiều đóng góp cho dân tộc trên nhiều phương diện.

Sự phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan từ đầu thế kỷ XX đến đầu thế kỷ XXI cơ bản chia làm 2 giai đoạn: Đầu thế kỷ XX đến 1945 và 1946 đến thập niên đầu thế kỷ XXI. Sự phát triển ấy được biểu hiện rõ nét trên các phương diện như: số lượng dân cư và địa bàn định cư; về hoạt động kinh tế - văn hóa xã hội; lưu giữ văn hóa truyền thống của dân tộc Việt Nam cũng như các hoạt động chính trị, yêu nước.

Chương 4

MỘT SỐ NHẬN XÉT VỀ CỘNG ĐỒNG NGƯỜI VIỆT Ở THÁI LAN

4.1. Một số đặc điểm trong quá trình hình thành và phát triển của cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

Nếu so sánh với một số cộng đồng ngoại kiều trên đất nước Thái Lan (người Hoa, người Ấn, người Mã Lai...) và các cộng đồng người Việt khác ở nước ngoài, luận án rút ra một số đặc điểm của cộng đồng người Việt ở Thái Lan như sau:

- Cộng đồng người Việt ở Thái Lan hình thành khá sớm và sống ổn định, tập trung.
- Cộng đồng người Việt ở Thái Lan là một trong những cộng đồng hải ngoại có tinh thần yêu nước và tự tôn dân tộc cao
- Cộng đồng người Việt là cầu nối quan trọng cho quan hệ Thái Lan - Việt Nam
- Cộng đồng người Việt ở Thái Lan lưu giữ và phát triển nhiều nét văn hóa truyền thống của dân tộc.
- Quá trình hình thành, phát triển cộng đồng người Việt ở Thái Lan có nhiều nét tương đồng với người Việt ở Lào và có nhiều điểm khác biệt so với người Việt ở Campuchia.

4.2. Đóng góp của cộng đồng người Việt ở Thái Lan đối với Việt Nam từ đầu thế kỷ XX đến thập niên đầu thế kỷ XXI

4.2.1. Đóng góp trên lĩnh vực chính trị

Cộng đồng người Việt đã có rất nhiều hoạt động chính trị sôi nổi, góp phần quan trọng vào sự nghiệp giải phóng dân tộc của đất nước Việt Nam như: hình thành các căn cứ địa của cách mạng Việt Nam ở hải ngoại, đào tạo và che chở cho các nhà cách mạng, yêu nước từ hoạt động trong các cuộc kháng chiến chống Pháp, chống Mỹ; Đóng góp sức người, sức của cho cuộc kháng chiến; đấu tranh bảo vệ chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ...

4.2.2. Đóng góp của cộng đồng người Việt trên lĩnh vực kinh tế

- *Việt kiều hồi hương xây dựng đất nước:* Với kinh nghiệm và lòng nhiệt huyết, khoảng 5 vạn Việt kiều hồi hương giai đoạn 1960 - 1964 đã cùng nhau xây dựng quê hương, đất nước. Nhiều gia đình Việt kiều Thái Lan phát triển mạnh về kinh tế, nhiều người giữ các chức vụ cao trong hệ thống chính trị.

- *Thúc đẩy sản xuất kinh doanh, đầu tư về Việt Nam*: Sự phát triển năng động của cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã hình thành nên một tầng lớp doanh nhân người Việt thành đạt trên đất Thái. Ở đây, đội ngũ doanh nhân này đứng ra thành lập Hội Doanh nghiệp người Thái Lan gốc Việt, cùng nhau hỗ trợ, hợp tác làm ăn và có rất nhiều hoạt động xúc tiến đầu tư, thương mại trở về Việt Nam.

4.3. Đóng góp của cộng đồng người Việt đối với đất nước Thái Lan:

Quá trình hình thành và phát triển của cộng đồng người Việt có những đóng góp nhất định đối với đất nước Thái Lan. Những đóng góp đó được thể hiện trên các lĩnh vực chủ yếu gồm: Người Việt trở phần nào đáp ứng được nhu cầu lao động cho đất nước Thái Lan; góp phần phát triển kinh tế ở các khu vực người Việt sinh sống và làm phong phú thêm đời sống văn hóa, xã hội cho đất nước bản địa.

4.4. Đóng góp của cộng đồng người Việt ở Thái Lan đối với mối quan hệ Thái Lan - Việt Nam

Bằng nhiều hình thức khác nhau, cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã trở thành cầu nối quan trọng thúc đẩy phát triển mối quan hệ chính trị, ngoại giao Thái Lan - Việt Nam. Đồng thời, cộng đồng là cầu nối quan trọng trong việc phát triển toàn diện mối quan hệ hợp tác Thái Lan - Việt Nam.

4.5. Một số kiến nghị, đề xuất

Thứ nhất: Nhà nước ta cần phải tăng cường việc cung cấp thông tin, để cộng đồng người Việt ở Thái Lan hiểu hơn về tình hình đất nước, về những chủ trương và chính sách mới của Đảng liên quan đến công tác đối với người Việt Nam ở nước ngoài.

Thứ hai: Cần phải có một bộ giáo trình dạy tiếng Việt thống nhất trên toàn đất nước Thái Lan; Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng như các tỉnh miền Trung trong hành lang kinh tế Đông - Tây và các tỉnh có sử dụng chung Quốc lộ 8, Quốc lộ 12 (thuộc chương trình hợp tác 9 tỉnh 3 nước) sớm có chủ trương đưa giáo viên người Việt sang dạy tiếng Việt ở Thái Lan như đang thực hiện ở Lào. Bên cạnh đó, cần tăng cường các chương trình học bổng để con em người Thái gốc Việt về nước học, kết hợp với tìm hiểu văn hóa Việt Nam.

Thứ ba: Trong thời gian tới, Bộ Ngoại giao, Ủy ban người Việt Nam ở nước ngoài, Đại sứ quán Việt Nam, Lãnh sự quán Việt Nam tại Thái Lan cần tiếp tục tăng cường liên hệ với các Hội và có biện pháp để đưa các Hội hữu nghị, hội Việt kiều ở

Thái này hoạt động có hiệu quả hơn nữa, đồng thời đây chính là kênh quan trọng để lắng nghe và tranh thủ sự ủng hộ của cộng đồng trong công cuộc xây dựng và phát triển đất nước.

Thứ tư: Các cơ quan chức năng của Việt Nam cần phải tiếp tục có các chính sách để kêu gọi, vận động bà con về nước đầu tư, sản xuất kinh doanh. Cần tăng cường sức mạnh của cộng đồng để quảng bá hình ảnh đất nước, gắn với phát triển du lịch.

Thứ năm: Nhà nước cần chỉ đạo các cơ quan chức năng, các viện nghiên cứu, các nhà khoa học tăng cường nghiên cứu về cộng đồng người Việt ở Thái Lan trên tất cả các lĩnh vực. Đồng thời, có các chương trình hành động cụ thể để hiểu được tâm tư nguyện vọng của cộng đồng người Việt. Từ đó, có các chính sách nhằm thu hút mọi nguồn lực trong cộng đồng hướng về quê hương đất nước cũng như tăng cường hiệu quả các phong trào gìn giữ, bảo tồn văn hóa truyền thống dân tộc trong cộng đồng người Việt ở Thái Lan.

Thứ sáu: Cần tiếp tục sử dụng số Việt kiều tích cực hiện nay để đẩy mạnh giao lưu hội nhập Việt - Thái trong bối cảnh Cộng đồng ASEAN (AC) đã chính thức ra đời.

KẾT LUẬN

1. Với nhiều nguyên nhân chủ quan và khách quan khác nhau, người Việt đã di cư sang sinh sống làm ăn trên đất Thái Lan từ từ thế kỷ XVII và từng bước hình thành nên một cộng đồng người xa quê đông đảo sau nhiều đợt di cư trong suốt nhiều thế kỷ. Trong đó, đợt di cư đông đảo nhất là vào năm 1946 sau sự kiện Thakhek thất thủ trong cuộc kháng chiến chống Pháp của Liên quân Việt - Lào. Trong hơn 3 thế kỷ qua, cộng đồng người Việt ở Thái Lan không ngừng phát triển, gia tăng về số lượng, sự cố kết cộng đồng và lưu giữ những nét truyền thống mà họ mang sang từ quê cha đất tổ. Địa bàn định cư chính của người Việt là ở khu vực Đông Bắc và miền Trung (Thủ đô Bangkok và một số tỉnh phía Đông). Trong đó, vùng Đông Bắc được xem là thủ phủ của người Việt ở Thái Lan. Hiện nay, cộng đồng người Việt ở Thái Lan có khoảng hơn 11 vạn người với nhiều thế hệ khác nhau đã cố kết thành một khối bền chặt, luôn nêu cao tinh thần đoàn kết, tương trợ, giúp đỡ lẫn nhau và luôn hướng về quê hương đất nước. Trải qua bao biến cố lịch sử, cộng đồng người Việt ở Thái Lan luôn có mối quan hệ gần gũi với quê nhà, luôn giữ được những nét đặc sắc văn hóa Việt, coi đó là nguồn nội lực và là sức mạnh tinh thần để vượt qua những khó khăn, thử thách trong cuộc sống ở xứ người. Hiện nay, hầu hết người Việt đều đã được cấp giấy tờ định cư hoặc cho nhập quốc tịch Thái Lan.

2. Vượt qua những khó khăn gian khổ ban đầu, với tinh thần chịu thương, chịu khó, đùm bọc, giúp đỡ nhau, các thế hệ người Việt ở Thái Lan đều có được cuộc sống kinh tế ổn định và phát triển. Quá trình hội nhập cộng đồng của người Việt diễn ra thuận lợi bởi người Việt không gặp những rắc rối về kinh tế, văn hóa hay xung đột chính trị với người Thái bản địa. Từ một cộng đồng của những người tha hương, chạy loạn, người Việt đã dần xác lập được địa vị kinh tế, chính trị của mình. Rất nhiều người vươn lên giàu có và giữ các trọng trách khác nhau trong hệ thống kinh tế, chính trị của Thái Lan.

Về đời sống văn hóa tinh thần, sự hình thành cộng đồng tương đối sớm cùng với một số lượng đông đảo, sống tập trung trên một địa bàn không xa Tổ quốc Việt Nam là những cơ sở quan trọng để người Việt ở Thái Lan thành một cộng đồng có sự cấu kết bền vững và chặt chẽ và cũng là điều kiện thuận lợi để bà con nơi đây luôn luôn đoàn kết hướng về Tổ quốc, bảo lưu các giá trị văn hoá Việt Nam một cách hiệu

quả nhất. Về cơ bản, bản sắc văn hoá tinh thần tạo nên nét văn hoá riêng biệt của người Việt Nam vẫn được lưu giữ và phát huy trong cộng đồng Việt kiều ở Thái Lan. Điều này được thể hiện rất rõ qua đời sống văn hóa ẩm thực, các trang phục truyền thống, cách bài trí nhà cửa, kiến trúc các công trình công cộng và đặc biệt là trong các lễ tang ma, trong tôn giáo, tín ngưỡng,...

Khi phải rời xa Tổ quốc, đối với bà con Việt kiều ở Thái Lan, những nét văn hoá đã trở thành đặc trưng của dân tộc vẫn còn đọng lại, cho dù qua thời gian họ phải đón nhận những nền văn hoá mới ở những nơi họ đến. Tình yêu quê hương, dân tộc đã giúp cho mỗi một người Việt ở đây đều giữ được những nét văn hoá truyền thống của dân tộc mình. Chính do đặc điểm yêu nước, có tính chất cố kết cao và luôn hướng về quê hương, đất nước, mà cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã có rất nhiều phong trào gìn giữ, bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống Việt Nam. Ngay cả trong hoàn cảnh khó khăn, bị nhà chức trách địa phương o ép, gây khó khăn nhưng cộng đồng người Việt vẫn luôn nâng cao ý thức dân tộc, bảo vệ truyền thống văn hóa ngàn đời của ông cha. Hiện nay, trong xu thế hội nhập, cộng đồng người Việt đang hội nhập và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống lẫn hiện đại, làm phong phú hơn cho nền văn hóa của cộng đồng và hòa nhập với nền văn hóa của nước sở tại. Mặt khác, sự bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống văn hóa của cộng đồng người Việt cũng góp phần làm phong phú thêm cho nền văn hóa của đất nước Thái Lan.

Tuy nhiên, bên cạnh đó, một số yếu tố văn hóa truyền thống của người Việt hiện đang ngày càng bị mai một trong cộng đồng như phong tục cưới hỏi, một số trang phục hằng ngày và đặc biệt nhất là việc sử dụng tiếng Việt của các thế hệ trẻ. Đang có một thực tế xảy ra ở cộng đồng là rất nhiều người trẻ trong cộng đồng hiểu biết rất ít và chưa toàn diện về Việt Nam. Nguyên nhân là bởi họ không được học tiếng Việt và không được trang bị vốn hiểu biết về dân tộc Việt Nam. Việc sử dụng tiếng Việt trong các thế hệ thứ 3, thứ 4, thứ 5, thứ 6 đang ngày càng kém đi. Nhiều con cháu người Việt hiện nay thậm chí không thành thạo tiếng Việt, chữ Việt mà chỉ quan tâm vào học tiếng Anh, tiếng Thái.

3. Cộng đồng người Việt ở Thái Lan là cộng đồng yêu nước, cách mạng, có nhiều đóng góp cho Tổ quốc Việt Nam và đất nước Thái Lan cũng như cho mối quan hệ hữu nghị Thái - Việt. Từ trước khi Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời, ở Thái Lan đã xuất hiện các phong trào yêu nước, cách mạng. Nhiều thế hệ người Việt tại đây đã

che chở cho các nhà cách mạng Việt Nam hoạt động và trở thành căn cứ địa của cách mạng Việt Nam ở nước ngoài. Trong tiến trình đấu tranh giải phóng dân tộc Việt Nam, cộng đồng người Việt ở Thái Lan đã đóng vai trò to lớn trên nhiều mặt, góp sức cho cách mạng Việt Nam. Ngày nay, cộng đồng người Việt ở Thái Lan tiếp tục thể hiện và khẳng định vai trò quan trọng của mình trong quá trình xây dựng và phát triển đất nước.

4. Từ việc nghiên cứu về cộng đồng người Việt Nam ở Thái Lan trong suốt nhiều thế kỷ qua, nhất là từ đầu thế kỷ XX đến đầu thế kỷ XXI, chúng tôi thấy: dù dưới bất cứ chính phủ nào (quân sự hay dân sự, “tốt” hay “không tốt”), cộng đồng này vẫn tồn tại và phát triển. Từ hai thập kỷ lại nay, Nhà nước Thái Lan có nhiều chính sách tạo thuận lợi cho cộng đồng người Việt. Hiện nay, Chính phủ Thái Lan công nhận người Việt là một trong 15 dân tộc thiểu số của Thái Lan với hơn 90% số dân người Việt đã có giấy tờ hợp pháp, trong đó, 80% người Việt mang quốc tịch Thái Lan, 10% có giấy phép cư trú. Việc Chính phủ Thái Lan cấp quốc tịch và giấy cư trú cho người Việt Nam chứng tỏ rằng không có sự phân biệt với người dân Thái Lan, nói lỏng các quy định này nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho người Việt định cư và phát triển. Quan hệ giữa Việt Nam và Thái Lan ngày càng tốt đẹp khiến cho cuộc sống của người Việt ở Thái Lan ngày càng thuận lợi hơn. Chủ trương “*hoà nhập cộng đồng*” mà Chính phủ Thái Lan đã và đang tiến hành tạo điều kiện thuận lợi cho bà con ổn định cuộc sống và hoà nhập vào xã hội nước này. Chính phủ Thái Lan hiện nay cũng khuyến khích việc củng cố các Hội người Việt ở các tỉnh, coi việc bảo tồn và truyền lại cho các thế hệ con cháu những phong tục tập quán tốt đẹp của người Việt Nam ở Thái Lan như lễ hội, đám cưới, đám hỏi... vì đó là một yếu tố giúp làm phong phú đời sống văn hóa của Thái Lan.

DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC ĐÃ CÔNG BỐ

1. Hà Nguyên Khoa (2013), “Tang lễ trong cộng đồng người Việt ở Thái Lan”, *Nghiên cứu Đông Nam Á* (số 8), tr.62-66.
2. Hà Nguyên Khoa (2013), “Tìm hiểu quá trình hình thành cộng đồng người Việt ở Đông Bắc Thái Lan”, *Kỷ yếu Hội thảo khoa học Đại học Vinh*, NXB KHXH, tr.62-66.
3. Nguyễn Công Khanh, Hà Nguyên Khoa (2014), “Đạo Thiên Chúa trong cộng đồng người Việt ở Thái Lan”, *Nghiên cứu Đông Nam Á* (số 2), tr.54-60.
4. Nguyễn Anh Chương, Hà Nguyên Khoa (2015), “Quá trình hình thành cộng đồng người Việt ở Thái Lan”, *Khoa học*, Trường Đại học Vinh, tập 44, 1B, tr.5-10.

Công trình được hoàn thành tại Trường Đại học Vinh

Người hướng dẫn khoa học: **PGS. TS. Nguyễn Công Khanh**

Trường Đại học Vinh

PGS. TS. Hoàng Khắc Nam

Trường Đại học KHXH&NV

- Đại học Quốc gia Hà Nội

Phản biện 1:

.....

Phản biện 2:

.....

Phản biện 3:

.....

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Trường
hợp tại Trường Đại học Vinh

Vào hồi giờ ngày tháng năm 2016.

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- **Thư viện Quốc gia**
- **Thư viện Trường Đại học Vinh**